

Can Sikan Doğrular

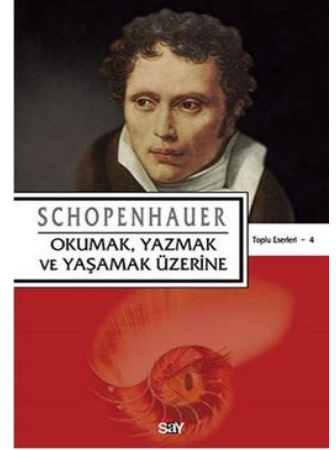
Okumak, Yazmak ve Yaşamak Üzerine, Arthur Schopenhauer, Çev. Ahmet

Aydoğan, Say Yayınları, İstanbul 2016, 146 s.,

ISBN 9789754687002

Sümeyye M. Doğan¹

“Yaşamın sefaletinin etkisinde kalmıştım, tıpkı gözünü çevirdiği her yerde gençliğinde hastalık, yaşlılık, acı ve ölüm gören Buda gibi.” 17 yaşındayken yazdığı otobiyografik eserinde bu cümleleri kullanmış, erken yaşta farkına varmaya başlamıştı olayların, Alman filozof Arthur Schopenhauer. Bu farkındalığın stresine bulduğu çözüm yolu ise kısaca “yaşama isteği” anlamına gelen “Der Wille zum Leben”, onun felsefesini tanımlıyordu.

Immanuel Kant'ın çok sevdiği öğrencisi olan ve Nietzsche'nin de akıl hocası olarak bilinen A. Schopenhauer 1788-1860 yılları arasında yaşamış 19. yüzyılın ünlü filozoflarından. Diğer batılı filozofların aksine, biraz daha farklı gündem ve bakış açılarına sahip ve Budizm'le ilgilenen tek kişidir. Ve öğretim üyesi olduğu Berlin Üniversitesinden 1831'de ayrılıp Frankfurt'a yerleşerek münzevi bir hayatı seçmiştir.

En bilindik eseri olan 1818 yayımladığı *İrade ve Tasarım Olarak Dünya*² kadar tanınmayı ve bilinmeyi hak eden *Okumak, Yazmak ve Yaşamak Üzerine*³ kitabı, farklı zamanlarda yayımlanan: İnsan Mutluluğunun İki Temel Düşmanı; İstirap ve Can Sıkıntısı; Okumak ve Kitaplar Üzerine; Yazarlık ve Üslup Üzerine ve Düşünmek Üzerine başlıklı dört makalenin derlenmesinden oluşuyor. Kitap boyunca Schopenhauer'la birlikte bilgelik edinmenin bir yolu olup olmadığını keşfe çıkıyorsunuz.

¹ sumeyyedgn@gmail.com

(Bu yazı Young Academia, Server Genç Hanımlar Derneği ve İdeal Bilge Gençlik Spor ve İzcilik Kulübü Derneği iş birliğinde Prof. Dr. Hür Mahmut Yücer yönetiminde “Modern Dünya ve Yeni Riskler Yazarlık Atölyesi” kapsamında üretilmiştir.)

² Özgün ismi: Die Welt als Wille und Vorstellung.

³ Özgün ismi: Parerga und Paralipomena, Bd. II, XXII, XXIII ve XXIV. bölümler

Mutluluk = Zihinsel Yaşam

Varoluşçuluğun düştüğü yeri ayaklandırmıştı biraz önceki zamanda yaşayan Schopenhauer, kendi bireyci bakış açısını bulmuş görünüyor ve insanlığa dair önemli bulduğu iki sorunu ele alıyor; İstirap ve can sıkıntısı. Zengin insanların içine düştüğü can sıkıntısı bataklığı ve ihtiyaç içindeki insanların ıstıraplı yaşamına dikkat çektiği noktada, bu iki tehlikenin pençesine düşmemek veya düşen insanların ne yapması gerektiğine dair yöntemleri var. Bu yöntemlerin sonunda vardığı nokta, gerçek hayatta kendisinin de yaptığı gibi, akıllı insanların eninde sonunda münzevi bir hayatı tercih etmeleri olacakmış. Mümkün olduğunca can sıkıntısı ve ıstırapla karşılaşmamak için sakın bir hayata geçilmesi gerekmektedir ve Schopenhauer'a göre bir insan hazlarının kaynaklarını ne kadar kendisinde buluyorsa o kadar daha fazla mutlu olacaktır. Mutluluk en uygun koşullarda bile kolaylıkla tükenir ve yaşlılıkta da bu kaynaklar kuruyabilir. Eninde sonunda bir insan her zamankinden daha fazla kendisinde sahip olduğu şeye bağımlı hale gelecektir. Schopenhauer'a göre ölüm bizi yakalamadan veya yaşlılık üzerimize çökmeden önce, kendimizde bağımlı ve seveceğimiz yanlarımızı keşfetmek ve onlara yönelmek zorundayız. Buna ise, zihinsel yaşamımızın hâkimiyetini ele geçirerek ulaşabiliriz. Zihinsel hayatımızı anlayış, farkındalık ve bilgiyle geliştirdikçe yavaş yavaş biçimlenen sanat eseri gibi olacak ve bu yaşam tarzı bize yeterli olacaktır.

“Bir insanın okuduğu her şeyi muhafaza etmesini istemek yediği her şeyi midesinde muhafaza etmesini istemektir farkıdır.”⁴

Schopenhauer, okumanın zararlarından bahsettiği ikinci bölümden itibaren tam bir eli baltalı put kırıcıya dönüşüyor. Ona göre okuduğumuz kitaplar zaten bizim yerimize düşünülmüş konular olduğu için biz sadece yazarın zihin sürecini takip etmiş oluruz ve yazar düşünme işinin büyük bölümünü bizim için çoktan bitirmiştir. Bu yüzden çok okumak, kişiyi zihni esneklikten yoksun kılacak ve üzerine düşünmeden geçip gidişle de neredeyse zararına olacaktır. Schopenhauer'a göre sadece belirli ve sınırlı zamanlarda okunmalı, bu zamanları da büyük beyinlerin eserlerine ayırmalıyız. Bu büyük eserleri ise, geçmişten günümüze gelebilen, beğeni ve destek bulmuş, başka dillere çevrilmiş ve isimleriyle bizi kendisine yönelten kitaplardan tespit edebiliriz. Yine de okurken nerede duracağını bilemeyenler için bir nokta olarak en azından salgın gibi okunan kitaplardan kesinlikle geri durmak olacaktır.

⁴Arthur Schopenhauer, *Okumak, Yazmak ve Yaşamak Üzerine*, Say Yayınları, İstanbul 2016, s. 69.

Kaliteli bir okuma için iyi kitapları nasıl yaygınlaştırıp, kötülerini nasıl durdurabileceğimiz; iyisini ve kötüsünü nasıl tanıyabileceğimize dair birçok tespitin bulunduğu bu bölümde Hegel'i de alaşağı etmekten çekinmemiş.

“Çok sayıda düşünceyi birkaç sözcüğe giydirmek, seçkin kafaların hiçbir zaman aldatmayan belirtisidir.”⁵

Varlıklı bir aileden gelen Schopenhauer, para için yazmayı ve telif haklarını edebiyatın yıkımı olarak görmektedir. Kendisi de asla para için yazmamış ve araçtan ziyade amaç olarak gördüğü felsefesinden de hiç kazanç elde etmemiştir. Konusunun yazmak üzerine olduğu kitabın üçüncü bölümü, yazmayı seven veya isteyenlerin altını en çok çizeceği yer: Her kitabı okumayacağımız ve istediğimiz zamanda da yazamayacağımız gibi, yazacağımız zaman, lafı dolandırmadan direkt anlatabilmeye hazır olduğumuz halde olmalıyız. İsimlerinin yaşamasını ve ölümsüzleşmesini isteyen yazarlar, seçtikleri konular özgün olmasa da okuru düşünmeye sevk eden konuları ele almalı ve diğer insanlara göre daha fazla düşünen, daha doğrucu ve güçlü dürtülere sahip olmaları gerekmektedir. Yazarın malzemesi kendi müşahedelerinden çıkmalı ve mümkün olduğunca derleme eserler az okunmalıdır... Yine bu bölümde iyi ve kötü yazarların eğilimlerinin ve yönelişlerinin ne olduğu ve ne olması gerektiği, okuyucularına bakış açısı, iyi ve kötü kitaplara karşı edebiyat dergilerinin önemi, işlevinin nasıl olması gerektiği, isimsiz yazar, imzasız eleştirmen ve eleştiri kültürüne kadar birçok tespit ve tavsiyeleri mevcut...

“Eğitimli öğrenimli insanlar kitapların içindekilerini okuyanlardır. Düşünürler, dâhiler ve dünyayı aydınlatıp insan soyunun ilerlemesine katkıda bulunmuş olanlar, doğrudan tabiat kitabından yararlananlardır.”⁶

Dördüncü, son bölümde ise yazarların çok, düşünenlerin az olduğuna dair sitemi var. Her yazarın neden bir başarı, ödül elde edemediğine ve başkasının düşüncesi ile kendi düşüncemiz arasındaki öneme dikkat çekmiş. Tabii ki yine birçok acımasız gerçekler şoku var; düşünce kaynağımız kurumadan okumaya başlamamamız gerektiği ve başkasının düşüncelerini okumanın davet edilmeyen yemeğin artıklarını yemeye benzetmesi gibi. Ama düşünme yöntemimizin nasıl olması gerektiğine dair yaptığı bu tespit, yine sayfaların özeti niteliğinde: “Çünkü bir insan ancak dört bir taraftan topladığı bilgiyi bir araya getirip bildiği

⁵ Arthur Schopenhauer, *a.g.e.*, s. 113.

⁶ Arthur Schopenhauer, *a.g.e.*, s. 131.

şeyleri bir doğruyu diğeriyle mukayese ederek terkip haline getirdiği zaman ona tamamen hâkim olur ve onu kendi gücüne-melekesine dönüştürür."⁷

Sonuç: Ne Okuyacağını Bilmek Kadar Önemli "Ne Okumayacağını Bilmek"

Schopenhauer'ın karamsarlığa düşüren tespitleri olsa da çok geçmeden gerçeği kabullenmeyi hızlandırıyor. Yazar, kâğıdı doldurmak için yazdığı anda okuyucuyu aldatıyor demektir çünkü tek bahanesi yazacak bir şey vermektir ve gördük ki para için yazmak özet deyişle edebiyatın yok oluşudur. Ama maalesef günümüzde artık bu tür problemler, istediğimiz kitabı seçip seçmemekle çözülmüyor. Yazarın okuyucuyu aldatmamak gibi ahlaki bir görevi medya ve birçok web sitesinde geçerli değil, tıklama (tuzağı) uğruna 24 saatlik haber döngüsünü doldurmak ve reklamları satmak ilk görevleri...

Peki okuduklarımız bir başkasının düşüncelerinin alanıysa bu Schopenhauer için de geçerli değil midir? Evet, ama o kendi adımıza düşünme yeteneğimizi kaybetmememizi istiyor. Bize kitapların varlığının, gerçekliğin ve doğru olanın göstergesi olmadığını hatırlatıyor. Bunun için kitap seçimlerimizin bizden önce gelen insanlarla olması en mantıklısı olacaktır. Karşılaştığımız sorunlar, muhtemelen daha önce karşılaşılmış, mücadelesi verilmiş, hakkında yazılmıştır. Ve Schopenhauer gibi "zamansız değer" sunanları okumak, halihazırda düşünülmüş, anlaşılmış konuların daha iyisini anlamaya ve ona hâkim olmaya çalışmak demektir. "İnsanlar bütün zamanların en iyisini okumak yerine hep en yeninin peşine düştüklerinden yazarlar kendi dönemlerinde şöyle veya böyle egemen olan fikirlerin dar alanına sıkışıp kalırlar; ve bu yüzden dönem kendi bataklığı içinde biteviye çırpınıp durur."⁸

Ayrıca Schopenhauer'ın başka kitaplarında asla kabule, günümüze uygun olmayan düşünceleri de var. Unutulmaması gereken Seneca'nın dediği gibi, bu öğretileri bizden önce geliştirenlerin, bizim efendimiz değil rehberimiz olduğudur. Ayrıca: "Vaktimiz bunca daralmışken gereksiz şeyleri öğrenmek, çılgınlığın ta kendisi değil de ne?"⁹

Kitaba dair küçük bir notum, kişiye ait serbest zamanının tam olarak kişi kadar kıymetli olduğunu söyleyen yazarın, az öz yazmak üzerine bu kadar keskin eleştiriler barındıran 143 sayfalık kitabına çevirmen 24 sayfa sunuş eklemiştir.

⁷ Arthur Schopenhauer, *a.g.e.*, s. 129.

⁸ Arthur Schopenhauer, *a.g.e.*, s. 65-66.

⁹ Seneca, *Ahlak Mektupları*, Jaguar Kitap Yay., İstanbul 2019, s. 164.